

OSKAR
HERMAN
CRTEŽI

ZBIRKA CRTEŽA HRVATSKIH UMJETNIKA XX. ST.

III.

NA NASLOVNICI

RIBAR

1919./20.

akvarel, 53 x 33 cm, kat. br. 13

HRVATSKA AKADEMIJA
ZNANOSTI I UMJETNOSTI
GLIPTOTEKA

OSKAR HERMAN

CRTEŽI

IZ ZBIRKE CRTEŽA
HRVATSKIH UMJETNIKA XX. ST.
GLIPTOTEKE HAZU

GLIPTOTEKA HAZU

LISTOPAD 2007.
GALERIJA II.

PREĐGOVOR

Lida Roje Depolo

Izložba crteža Oskara Hermana iz Gliptotekine Zbirke crteža hrvatskih umjetnika XX. st. svojevrsni je prilog boljem poznavanju i tumačenju autorova stvaralaštva, istina mali, ali ipak pozornosti vrijedan prilog koji može dopuniti saznanja o pojedinim segmentima njegova opusa.

Unatoč nedavnoj velikoj retrospektivi Oskara Hermana u Klovićevim dvorima (2006.) i bogatom katalogu s odličnim tekstom Zdenka Rusa, dok nam je još cijeli Hermanov opus pred očima, izložba naknadno pronađenih Hermanovih crteža u Gliptoteci, iako zasigurno neće promijeniti odnos kritike prema autoru, pridonijet će kao mali segment njegova djela rasvjetljavanju i dubljem upoznavanju najintrigantnijega i, po mnogima, njegova najplodnijeg razdoblja – minhenskog perioda (1904. – 1933.).

Domaća sredina autoru nije bila sklona, njegove samostalne izložbe u Zagrebu 1908. i 1934. ostale su bez odjeka. Herman je u domovini afirmaciju doživio relativno kasno, gotovo pred kraj svojega životnog puta kad mu je tiskana opširna monografija¹ i priređena velika retrospektiva u Umjetničkom paviljonu. Tada je napokon ispravljena nepravda i potvrđena je njegova važnost unutar hrvatske škole minhenskoga kruga (Račić, Herman, Kraljević, Becić) koja je godinama bila prešućivana.²

Stoga njegovi nepoznati, naknadno pronađeni crteži, koji su k tome 1952. godine bili proglašeni bezvrijednim materijalom, zaslužuju pozornost javnosti.³

U komisiji za selekciju grafičkog materijala⁴ bili su i Hermanovi osobni neprijatelji, stoga i ne čudi pomanjkanje razumijevanja za njegove crteže i njihova tužna sudbina. Moramo ipak priznati da je komisija dala sačuvati 60 Hermanovih crteža, koji su danas u Kabinetu grafike.

Ukupno u Gliptoteci su 44 Hermanova crteža; od toga su 1952. godine kustosi Gliptoteke naknadno inventarizirali 8 crteža i izdvojili ih iz mase crteža određenih za uništavanje koje B. Kelemen spominje i u monografiji⁵. Nekoliko desetljeća poslije, tijekom revizije fundusa 2004. godine nađeno je još 36 crteža bez datacija za koje nitko nije znao da postoje.

Najviše je crteža iz razdoblja koje je Herman proveo u Münchenu (1906. – 1933.). To je razdoblje autorova školovanja na minhenskoj Akademiji i njegova formiranja kao umjetnika pa njegove afirmacije u minhenskom likovnom životu i izuzetne izlagačke aktivnosti kad je priredio dvije

¹ Boris Kelemen – Grgo Gamulin: Oskar Herman, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1978.

² Božidar Gagro: Slikarstvo minhenskog kruga, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1973.

³ Nakon ulaska Gipsoteke, kako se Gliptoteka onda zvala, u sastav muzejsko-galerijskih jedinica HAZU, slijedila je reorganizacija. Oformljena je komisija za selekciju grafičkog materijala koja je Zbirku crteža raspodijelila drugim ustanovama, a dio crteža (6353) proglasila bezvrijednima i kao takve trebalo ih je uništiti.

⁴ Članovi komisije za selekciju grafičkog materijala iz Arhiva Gliptoteke bili su akademik Tomislav Krizman, predsjednik, akademik Ljubo Babić, akademik Vanja Radauš, akademik Marino Tartaglia, dop. čl. Jeronim Miše, dr. Stelle Ubel i prof. Miro Montani.

⁵ Isto kao 1

samostalne izložbe u renomiranoj Modernoj galeriji Heinricha Thannhausera u Theaterstrasse 7 (1919. i 1921. godine) i kad je izlagao na skupnim izložbama Minhenske nove secesije u prestižnim galerijama.

Kuriozitet su i sačuvani akvareli, što su se godinama smatrali izgubljenima, koji su važna prekretnica u njegovu radu. Zanimljive su i skice za poznata Hermanova ulja na platnu: "Vrtlarica" (1920.), "Žena u naslonjaču" (1919.), "Čovjek uz jezero" (1919/20.), "Čovjek s ribama" (1919.)... Iako ih je relativno malo, moglo bi se ustvrditi da izloženi crteži pokrivaju sve važnije autorove faze, od samih početaka s minhenske Akademije 1906. – 1910. do druge polovine 40-ih godina XX. stoljeća.

Po ovim se crtežima mogu rekonstruirati gotovo sve Hermanove faze. Njegov razvoj može se pratiti od najranijih studija u crvenoj kredi iz razdoblja 1906. – 1908. sa studija u Münchenu, preko crteža iz 1911. – 1914. na kojima crta prizore iz svojih osobnih legendi, koji nagovještaju ekspresionističku fazu iz 50-ih i 60-ih godina, zatim crteža nastalih pod utjecajem starih majstora sve do onih s prekretnice u 1919. i već spomenutih akvarela, pa iz faze ćutilnih aktova u ugljenu do crteža iz Zagrebačke faze (od 1934. do kraja 40-ih) kad pretežu crteži u laviranom tušu i, naposljetku, do nekoliko crteža zbjega iz progonstva u Italiji. Nema kasnijih crteža iz 50-ih i 60-ih godina, koje je kritika posebno visoko vrednovala, ali promatrajući crteže iz ranijih razdoblja, možemo uočiti naznake njihova budućeg nastanka.

Veći broj crteža je prepravljani. Herman je dijelove koji mu nisu odgovarali prekrivao, najčešće bijelom pokrivnom bojom, ali je nanoseni sloj boje dovoljno transparentan da je prekriveni crtež vidljiv. Crteži samo na prvi pogled djeluju neuspjelo, ali otkrivaju autorov proces rada i način razmišljanja u rješavanju kompozicije i likova te traženja boljih rješenja.

Zaista, bilo bi neoprostivo ne pokazati zagubljene akvarele kao što su "Ribar" (1919/20.)⁴, "Sjedeći muški akt u pejzažu" (1919/20.)⁵, "Hesperida" (1919/20.)⁶, "Slutnja" (1925.)⁷, kao i mali crtež "Skupine ljudi" (1912. – 1919.)⁸ ili "Ženski lik u zvonolikoj haljini" (1946. – 1949.)⁹ koji navješćuju najboljeg Hermana iz 50-ih i 60-ih godina XX. stoljeća.

AKADEMIJA

Herman je studirao na Akademiji likovnih umjetnosti u Münchenu od 1904. do 1910.; polazio je klase prof. Johanna Hertericha, prof. Huga F.

⁴ Kat. br. 13

⁵ Kat. br. 12

⁶ Kat. br. 11

⁷ Kat. br. 22

⁸ Kat. br. 10

⁹ Kat. br. 44

von Habermanna, prof. Karla Rauppa i prof. Petera Halma. Sa studija je sačuvano samo nekoliko crteža u olovci, crvenoj i crnoj kredi. Istaknula bih izvrsnu **“Studiju ženske glave”** (1906. – 1910.)¹⁰ i **“Studiju muškog akta”** (1911.)¹¹ u crvenoj kredi gdje se već može uočiti mekoća linije i slikarski potencijal mladoga Hermana.

LEGENDE

Poslije studija, već 1911. Herman se uspio profilirati kao umjetnik crtajući i slikajući kompozicije posebnog sadržaja i atmosfere. Slika mitski svijet legendi kao i biblijske prizore koje slobodno interpretira na svoj osobit način. Godine 1911. naslikao je svoje antologijske kompozicije – **“San”** i **“Legenda”**. Vrsnom poznavatelju Hermanova opusa, Borisu Kelemenu bio je poznat naš crtež **“Kompozicija sa psom i mrtvom ženom”** (1911.)¹², koji je “pročitao” kao nastavak scene sa slike **“San”**, gdje nagi muški lik u prvom planu sanja prizor (koji Herman smješta u drugi plan). Prizor prikazuje krvnika u trenutku kad je zamahnuo mačem da odrubi glavu klečećoj ženskoj figuri. Na našem crtežu ženski je lik nacrtan kako leži pokošen poslije egzekucije, a pas joj liže krv. Snoviđenja bizarnoga i zastrašujućeg sadržaja postaju tema koju je Herman varirao i razrađivao na crtežima. Kelemen je uočio pikturalnu vrijednost skice: “Ta mala skica već je gotova slika, bez obzira na slobodu crteža, koja otežava čitanje narativnosti, ali ima svoju vrijednost u slikovitom tretmanu.”¹³

Slikarski pristup, kao i pojavu specifičnoga hermanovskog pejzaža (o kojem će kasnije biti riječ), unutar kojeg smješta scenu neobična sadržaja, možemo vidjeti i u crtežu **“Motiv iz Biblije”** (1911.)¹⁴, crvena kreda. Klečeća figura u pozi poniznosti i adoracije ispred lebdeće krilate figure, vjerojatno anđela, konjska figura u pozadini. Scena “susreta” ili objave događa se u golu, stjenovitu pejzažu s naznačenim oblacima u daljini. Zagonetna, metafizička atmosfera kao i naglašena horizontalnost kompozicije često će se ponavljati u kasnijim autorovim djelima.

Atipična je i osamljena skica **“Jahači”**¹⁵ u olovci iz 1912., puna pokreta i dramatike, koja je vjerojatno nastala pod utjecajem Delacroixovih kompozicija. Kompozicija je izrazito dinamična i puna pokreta, što nije uobičajeno za Hermana, koji preferira više statične prizore.

Mala skica olovkom **“Skupina ljudi”** (1912. – 1919.)¹⁶, izrazite dinamike i dramatike, najekspresivniji je crtež iz zbirke. Prizor vrvi pokretima stiješnjene gomile u malom kadru. Zbijena, uzbuđena gomila ljudi,

¹⁰ Kat. br. 1

¹¹ Kat. br. 4

¹² Kat. br. 5

¹³ Boris Kelemen – Grgo Gamulin: Oskar Herman, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1978., str. 33

¹⁴ Kat. br. 6

¹⁵ Kat. br. 7

¹⁶ Kat. br. 10

uzbibana zbog nekog događaja. Svi likovi su u pokretu, osim centralnog lika s prekrizanim rukama (možda ženski lik?). Gomila je na brijegu, a tenzija raste prema vrhu. Herman je i kosinom brežuljka potencirao dramatičnost prizora. Možda je to neka biblijska scena (primjerice, Uskrsnuće Lazara) ili opet smaknuće žene pred mnoštvom, prijatna ženskom liku koji je u smrtnoj opasnosti. Motiv koji ga je tih ranih godina njegova života često zaokupljao i koji pripada svijetu autorovih osobnih legendi (koje, nota bene, mnogo govore o njegovu doživljaju žene).

STARI MAJSTORI I HANS VON MARÉES

Ugledni minhenski povjesničar umjetnosti Julius Meier-Graefe zainteresirao se za Hermanov rad, a Herman upoznaje njegov teorijski rad "Povijest razvoja moderne umjetnosti". "Meier-Graefe shvatio je revolucionarnu snagu estetike čiste vidljivosti, po kojoj se umjetnost ne može razumjeti ni na jednom drugom putu nego na njezinom vlastitom (odvojenom od estetike lijepoga, mimezisa, osjećanja) i konzekventno protumačio razvoj umjetnosti od 15. do početka 20. stoljeća."¹⁷ Pod utjecajem Meier-Graefeeve teorije Herman studira stare majstore u Kunsthistorische Museum u Beču (1911.), Alte Pinakothek u Münchenu i po ostalim muzejima Europe, a njihovo mu slikarstvo služi kao polazište vlastitog rada.

Iz toga su vremena prekrasni crteži ugljenom "**Zagrljaj**" (1910. – 1913.)¹⁸ i "**Par**" (1910. – 1913.)¹⁹ te olovkom "**Žene pokraj rijeke**" (1914.)²⁰, koji su nastali pod utjecajem Giorgonea, Tintoretta, Palme Vecchia. Slikarski dojam postignut je mekim, isprekidanim linijama.

Julius Meier-Graefe skrenuo je Hermanu pozornost na slikarstvo Hansa von Maréesa naručivši od njega kopije Maréesova "Ganimeda" i "Hesperida" želeći ga i financijski pomoći. Van Marées je imao veliku retrospektivu tih godina u Münchenu i Herman upoznaje sliku "Četiri doba muškarca" (1877. – 1987.) iz Nacionalne galerije u Berlinu kao i sliku "Tri muškarca u vrtu naranača" (1873. – 1875.).

Dok godinama (1912.– 1921.) kopira triptih "Hesperide" u minhenskoj Pinakoteci, upoznaje se sa složenom Maréesovom tehnikom slikanja firnisom. Pastoralne teme, idilična, melankolična atmosfera Maréesovih slika koja pobuđuje filozofska razmišljanja te njegove kompozicije s muškim i ženskim aktovima u idiličnu pejzažu sa stablima, jezerima, brežuljcima u pozadini... snažno su utjecali na mladoga Hermana, koji

¹⁷ Zdenko Rus: Labirint Oskara Hermana, memorijalna izložba, Galerija "Klovićevi dvori", Zagreb, 2006., str. 24

¹⁸ Kat. br. 8

¹⁹ Kat. br. 14

²⁰ Kat. br. 9

počinje slikati voluminoznija tijela, jasnih kontura, za razliku od drhtavih isprekidanih linija i plošnije tretiranih tijela koje je baštinio studiranjem starih majstora.

Akvarel stojećega ženskog akta u pejzažu slobodno možemo nazvati **“Hesperida”** (1919./20.)²¹ jer prikazuje jednu od Hesperida s poznatog triptiha Hansa von Maréesa iz Neue Pinakothek u Münchenu. Dominantan stojeći ženski akt u prvom planu Herman smješta u voćnjak, a krošnje stabala spaja na vrhu i zaokružuju kompoziciju. Desna je ruka nespretno naslikana i trebala bi držati jabuku. Ali akvarel je poseban zbog kolora koji je znatno svjetliji od Maréesove game. Boje ovdje upravo blistaju, prosijavaju. Crveni put, plava planina u pozadini i nebo; osobito je nebo intenzivno naslikano. Puno plave, ljubičaste i crvene. To je prekretnica u Hermanovu radu jer kolor pokazuje tendenciju k osamostaljenju. Možemo prepoznati genezu njegova kasnijega ekspresionističkoga kolorizma gdje je boja postala autonomna.

AKVARELI

Kelemen navodi: “Postoje podaci (katalog u Zentralinstitut für Kunstgeschichte u Münchenu) i jedna sačuvana fotografija koja pokazuje da je Herman 1919. radio akvarele. Na žalost, nemamo predodžbu o bojama na njima... Čini se da je pojava akvarela u to vrijeme imala dublje značenje i da joj nije bio povod samo izložba akvarela koju je organizirala Minhenska nova secesija. Prije svega, ti su akvareli morali pomoći u napuštanju zemljanih boja, koje su dominirale u početku drugog decenija, a lakoća tehnike, podatljivost kista i boje sigurno su odigrali određenu ulogu pri prijelomu u djelu Oskara Hermana na pragu trećeg decenija.”²²

Zahvaljujući nađenim akvarelima u Gliptoteci²³, sada znamo kakve su boje na tim “izgubljenim” akvarelima. Boje su jake, blistave, snažnih akorda i otvorene rasvijetljene palete – crvena, plava, ljubičasta, zelena i žuta svih nijansa. Boja je oslobođena, nezavisna, intenzivna, očaravajuća, puna svjetla. Već tada počinje poprimati simbolično značenje, primjerice crveni putovi pojavljuju se na oba akvarela. To će se kasnije razviti u ekspresionistički kolorizam i potpunu autonomnost boje, koja će uzeti maha u pejzažima iz 60-ih.

Minhenska nova secesija²⁴ organizirala je izložbu akvarela u Thannhauserovoj Modernoj galeriji u Theatinerstrasse 7 u Münchenu 1920.

²¹ Kat. br. 11

²² Boris Kelemen - Grgo Gamulin: Oskar Herman, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, str. 35

²³ Akvarel “Hesperida” i “Sjedeći muški akt u prirodi” nastali 1919./20.

²⁴ Herman je, kao gost, 1914. prvi put izlagao na izložbi Minhenske nove secesije. Od tada je s njima redovito izlagao.

godine. Herman, kao njihov član i redoviti izlagač, sudjelovao je na izložbi.

Naš akvarel **“Sjedeći muški akt u pejzažu”** (1919/20.)²⁵ možda je i bio izložen na spomenutoj izložbi, ali je svakako jedna od skica za sliku **“Čovjek uz jezero”** (1919./20.), izgubljena u Austriji, čija je crno-bijela kontaktna fotografija publicirana u monografiji iz 1978. na str. 209, bila izložena u Modernoj galeriji Thannhauser.

Ako usporedimo naš akvarel s izgubljenom slikom, uočiti ćemo sjedeći muški akt u istoj pozi (samo drukčije okrenut) u sličnome pastoralnom pejzažu. Muški akt slikan je voluminozno, zatvorene je elipsoidne forme, naglašeni kontura. Na lijevoj strani akvarela vidljiv je prekriven, bojom premazan muški akt. Sjedi okrenut prema nama, rastvorena krila. Prekriveni crtež akta očito je svojom otvorenom pozom bio previše direktan za ono vrijeme, te se slikar odlučio za manje izravnu pozu (pritajena seksualnost).

Boje na akvarelu su svijetle – prevladavaju topli tonovi okera i svijetlozelene boje, žuti inkarnat muškog akta s ljubičastim i narančastim slobodno nanesenim sjenama; narančastocrveni put pojavljuje se i na ovom akvarelu kao i na **“Hesperidi”**, pa bi se moglo zaključiti da boja ima simbolično značenje.

Ribe u kombinaciji s muškim aktom u pejzažu, osim na izgubljenoj slici **“Čovjek uz jezero”** (1919./20.), pojavljuju se i na slici **“Čovjek s ribama”** iz 1919., na kojoj muški lik stoji i u ruci drži mrežu s dvije ulovljene ribe.²⁶ Iz toga je perioda i naš akvarel **“Ribar”** (1919/20.)²⁷ – najvjerojatnije jedna od skica ili za sliku **“Čovjek s ribama”** ili za sliku **“Čovjek uz jezero”**. Herman slika čak i **“Mrtvu prirodu s ribom”** (1919. – 1925.). Poslije se motiv ribe više ne javlja u Hermanovu opusu.

Na našem akvarelu slikar smješta muški akt na jezero: melankoličan lik ribara snuždeno sjedi na pramcu čamca i u ruci drži veliku ribu. On je sjetan, tužan, oborene glave, ranjiv u svojoj golotinji. Lovac ili lovina? Uhvatio je veliku ribu i što će s njom? Očito, ulov ga ne veseli, nema samodopadnog ponosa zbog tako dobre lovine. U centru kompozicije ukočeno je riblje oko koje zuri u nas, dok je ribar, spuštenih vjeđa, uronio u introspekciju. To veliko riblje oko privlači našu pozornost i navodi nas na egzistencijalističko razmišljanje o smislu života. Akvarel ima naglašeni simbolični sadržaj kao i secesijsku stilizaciju, a dominantna zakrivljena S-linija teče te se ponavlja i na aktu i na ribi. Ovaj prekrasan crtež tako dobro prezentira umjetnika, tako je hermanovski osebujan.

²⁵ Kat. br. 12

²⁶ **“Čovjek s ribama”**, 1919., ulje na platnu, u vlasništvu Ele Low iz Zagreba, crno-bijela fotografija reproducirana u monografiji iz 1978., str. 209

²⁷ Kat. br. 13

I na već spomenutom akvarelu "Sjedeći muški akt u pejzažu" i na "Ribaru" pojavljuje se isti tip muškog akta koji sjedi u profilu i ima pognutu glavu i spušten pogled. Ta dva muška sjedeća akta možemo komparirati s posljednjim Hermanovim djelom nazvanim "Tuga"²⁸ iz 1974., na kojem se pojavljuje muški akt u identičnoj pozi, samo nešto slobodnije naslikan. Je li to on sam ili simbolizira autorovo duševno stanje – meditativnost, pasivnost, melankoliju i osamljenost?

ĆUTILNA FAZA ILI FAZA OSJETILNIJIH LIKOVA IZ STVARNOG SVIJETA

Kao što sam već spomenula, od 1919. do 1921. Herman je imao dvije samostalne izložbe u prestižnoj minhenskoj Modernoj galeriji Thannhauser te je redovito izlagao s Minhenskom novom secesijom. Slijedilo je izuzetno plodno razdoblje (20-te godine) tijekom kojega Herman polako napušta svijet legendi i sve više slika likove iz stvarnog svijeta; ženski likovi, a osobito aktovi, postaju konkretniji, voluminoznije modelirani i dakako, naglašenije erotičnosti.

Crtež na smeđem papiru "**Žena u naslonjaču**" (1919/20.)²⁹, tuš i tempera, svojom impostacijom, a posebice modelacijom i položajem ruku asocira na sliku "Žena s plavom vazom"³⁰ iz 1921. Crtež je zanimljiv jer se vidi proces rada, zabilježeno je kako autor mijenja kompoziciju. U prvom planu sjedeća je ženska figura u naslonjaču, zabačene glave. U pozadini plavom i bijelom temperom prekriven je lik muškarca i natovarena kola. Duktus je iscrtkan, slikarski, a plava boja crtežu daje posebnu pikturnalnu dimenziju.

Slična kompozicija te sjedeći ženski lik u dugoj haljini s podignutom kosom pojavljuje se i u "**Kompoziciji s magarcem**" (1919. – 1921.)³¹, nacrtanom laviranim tušem i ugljenom, samo što ovdje stojeći muški lik nije prekriven, već se pojavljuje. Kompozicija je obogaćena magarcem ili ždrjebetom u prvom planu, kojeg žena drži za uzde. Cijelu scenu Herman smješta u pejzaž koji je sugeriran s dva stabla i obaveznim brežuljkom u daljini. Kompozicija je cjelovita, zaokružena, dobro izbalansirana, čvrsta. Crtež bi mogao poslužiti kao predložak za uljanu sliku.

Na drugoj strani lista papira nalazi se crtež crnom kredom "Par" (1910. – 1913.), koji sam ranije datirala. Znači, Herman je na poledini svoga crteža nastalog nekoliko godina ranije nacrtao novi crtež, "Kompoziciju s magarcem", koji možemo datirati u 1919. – 1921.

²⁸"Tuga", 1974., tempera na papiru, 38 x 47 cm, Klovićevi dvori

²⁹Kat. br. 15

³⁰"Žena s plavom vazom", 1921., ulje na platnu, 99 x 80 cm, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb

³¹Kat. br. 14

Već su Hermanovi biografi uočili da se njegovo slikarstvo dvadesetih godina sve više udaljava od svijeta H. von Maréesa i približava ćutilnom svijetu Renoirovih aktova (tip jedrih žena s loptastim glavama). Nastaju slike naglašene erotičnosti poput "Vrtlarice" (1920.), "Menade" (1922.), "Djevojke u vrtu" (1927.) i "Djevojke s mačkom" (1928.).

Jedan od najćutilnijih Hermanovih crteža uopće, naš je crtež ugljenom **"Ležeći ženski akt s voćem"** (1920. – 1922.)³², koji je otvoreniji i erotičniji nego njegovi prijašnji crteži. Odiše vedrinom i frivolnošću, a to je za Hermana melankolika rijetkost. Prikazano je jedro žensko tijelo u nonšalantnoj pozi, nehajno prekrivenih nogu. Akt je aranžiran plodovima voća što upućuje na jasnu, otvorenu simboliku. Lice je okruglo, spuštenih vjeđa, zadovoljno, spokojno. U tom se razdoblju tipologija ženskih glava poput kugle ponavlja.

Istom otvorenom ćutilnošću odiše i crtež ugljenom **"Dva ženska akta u prirodi"** iz 1922.³³ Crtež je popravljan, vidljive su intervencije bijelom pokrivnom bojom. Posebno je neuspjelo riješena nespretno presavijena noga desnog akta, ali je crtež zanimljiv zbog naglašene, sirovije seksualnosti žena. Desni akt: lijepo riješeno lice i desna ruka u jakom skraćanju. Žene živo komuniciraju...

Crtež olovkom i kredom **"Dva ženska akta u voćnjaku"** (1920.)³⁴ znatno je pak dekorativniji i ljupkiji, a manje stvaran, tjelesan.

Crtež u laviranom tušu **"Vrtlarica"** zasigurno je jedna od skica za sliku "Vrtlarica"³⁵ iz 1920., koja je bila izložena na Hermanovoj drugoj samostalnoj izložbi u Münchenu 1921.

SLUTNJA – POSLJEDNJI DANI U MÜNCHENU

Posebno je zanimljiv akvarel **"Ljudi s konjem u šumi"**, koji se može nazvati **"Slutnja"** (oko 1925.)³⁶ i mogao bi biti autorova vizija budućih progona i užasa, holokausta koji će se uskoro dogoditi.

Umjesto pastoralne scene s aktovima u bujnu arkadijskom pejzažu, autor je naslikao grupu odjevenih muškaraca s konjem u šumi pod snijegom. U prednjem je planu lik bradata muškarca u dugoj mantiji sa šalom. Možda lik rabina s obrednim šalom koji nijemo gleda preda se i kao da sluti što će se dogoditi. Iza njega čovjek za uzde vodi konja koji ima naglašeno duge noge, gracilne i krhke kao što su i gole grane drveća oko njega – zla

³² Kat. br. 19

³³ Kat. br. 20

³⁴ Kat. br. 17

³⁵ "Vrtlarica", 1920., ulje na platnu, 123 x 88 cm, vl. dr. D. Borić-Matovinović, Zagreb

³⁶ Kat. br. 22

slutnja, kao da idu na stratište. Još se pojavljuju dva lika lijevo; jedan lik samo u konturi, skicozno nabačen, koji je okrenut prema grupi kao da je dočekuje, a drugi proviruje iza rabinova ramena.

Cijelu scenu Herman smješta u zimski pejzaž, koji nikada nije slikao. Pejzaži su mu inače uvijek puni boja, zelenih krošnja s plodovima, te su nalik pejzažima H. von Maréesa o kojima je već bilo riječi, osim na Maréesovoj slici "Sv. Martin s prosjacom"³⁷, na kojoj je naslikana šuma u snijegu. Dojmljivo je zimsko nebo, slobodnije slikano s puno crvene, plave, ljubičaste i sive. Kolor na našem akvarelu, osobito boje neba, podsjećaju na prikaz neba s toga zimskoga Maréesova platna. Gole, odrezane grane pridonose osjećaju jezivoga, zastrašujućega, otuđenosti, izgubljenosti. U daljini goli bregovi i nebo – lazurno slikano, olovno sivo, zelenkasto, lila, purpurno – poput zalaska sunca zimi. Herman upotrebljava ohlađenu paletu, zeleno – sivo – ljubičasto, kojom postiže dojam snijega u šumi. Vertikalna kompozicija, iscrtkani potezi, hladna paleta, pa i atmosfera, podsjećaju me na sliku "Predgrađe" iz 1925., koja se čuva u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu.

Još je jedan crtež nastao posljednjih godina provedenih u Münchenu, "U kavani", oko 1929. – 1933.³⁸ Boemski par uza šalicu kave, zguren, konspirativno priča.

A potom politička previranja u Münchenu. S dolaskom Hitlera na vlast Herman će zauvijek napustiti München (1933.).

POVRATAK U ZAGREB

Nakon gotovo 30 godina izbjivanja, 1934. vratio se u svoj rodni grad, a već iste godine priređuje samostalnu izložbu u Umjetničkom paviljonu, koja nažalost ostaje nezapažena.

Iz toga su perioda sačuvani manji crteži, pretežno u laviranom tušu, na kojima bilježi prizore iz svakodnevnog života. Herman crta ljude koji obavljaju svakodnevne poslove: muškarci zatvaraju bačve, prenose terete, a žene metu ili se odmaraju u parku. Umjetnički najnezanimljivija faza jer mimezis svakodnevnog života manje intrigira autorovu prebujnu maštu sklonu osobnim mitovima i legendama, mističnoj simbolici i, nadalje, introspekciji.

U Zagrebu 1940. godine crta i slika portrete. Crteži tušem – nekoliko

³⁷ Hans von Marées: "Sv. Martin s prosjacom", oko 1875., ulje na platnu, Neue Pinakothek, München

³⁸ Kat. br. 23

portreta mlade žene dulje kose koja piše nagnuta nad bilježnicom. Istaknula bih odličan kroki **"Pismo"**³⁹ istog modela, vrlo sigurno i slobodno zabilježen trenutak. I jedan kroki markantne muške glave⁴⁰. Potom na nekoliko crteža, vjerojatno nastalih u zbjegu u St. Maria di Bagni u Basilikati u Italiji iz 1944., crta jugoslavenski zbjeg, olovkom, tušem, temperom.

"Obitelj" (1944.)⁴¹, lavirani tuš, također je prikaz obitelji u zbjegu. U prednji plan smješta žensku figuru koja čuči i djevojčicu koja sjedi, a u drugom planu je stojeći lik muškarca koji bdije nad svojom obitelji. Herman često u svojim kompozicijama stojeću mušku figuru smješta u drugi plan, iza lika žene. Vertikalna linija na rubu desno, istaknuto sivilo poda i prijeteći oblak u pozadini pokazuju da se ova intimna obiteljska scena odvija na otvorenom.

Iz poslijeratnog je razdoblja i neobična skica **"Djevojke duge kose u cvjetnoj haljini"**⁴². Crtež bi se mogao datirati u 1946. jer ima sličnosti sa slikom "Dvije žene"⁴³ ili "Žena pred ogledalom", obje iz 1946., na kojima se pojavljuju gogenovski likovi. To razdoblje moglo bi se objasniti oslobođanjem koje je umjetnik osjetio poslije rata (ponešto nalik Gauguinovu oslobođanju od civilizacije). Jer Herman je nepriznat, a i u strahu od progona židova, dakle u istinskome i stvarnome egzistencijalnom strahu živio sve do pred kraj rata 1945. godine. Nakon toga nastaju odlične slike žena gogenovske mirnoće i egzotične tipologije. Svjesno citira Gauguina.

Ali taj idealni, utopijski svijet ne može dugo živjeti u autorovoj nemirnoj i plahoj prirodi.

"Ženski lik u zvonolikoj haljini" (1946. – 1949., prije iz 1949.)⁴⁴, izveden je u laviranom tušu. Ženska glava u poluprofilu, pognute glave i spuštenih vjeđa – tako tipična za Hermana – anticipira mnoge crteže glava iz 50-ih i 60-ih, u temperi i u ulju. Već je na našem crtežu figura svedena na znak ili "siglu" ili možda simbol. Glava žene neodoljivo podsjeća na crtež olovkom Mire Herman, autorove supruge, iz 1949. Isti oblik glave, veliki spuštene kapci koji dominiraju fizionomijom, lagano prčast nos, zaustavljen smiješak, pognuta glava upućuje na zaokupljenost modela svojim unutarnjim životom. Oslobođeni duktus s našeg crteža anticipira plejadu likova i glava iz Hermanova kasnijeg razdoblja, koje današnja kritika osobito cijeni.

³⁹ Kat. br. 35

⁴⁰ Kat. br. 40

⁴¹ Kat. br. 41

⁴² Kat. br. 43

⁴³ "Dvije žene", 1946., ulje na platnu, 80 x 98 cm, Moderna galerija, Zagreb

⁴⁴ Kat. br. 44

1885.

17. ožujka rodio se u Zagrebu Oskar Herman, sin trgovca Daniela Hermana i majke Jozefine.

1903.

Herman napušta Trgovačku akademiju i pohađa privatni slikarski tečaj kod zagrebačkog slikara Konrada Filipa.

1904.

Odlazi u München gdje se kao i Josip Račić upisuje u crtačku školu Antona Ažbea, u kojoj se priprema za Akademiju likovnih umjetnosti koju upisuje iste godine (crtačka klasa prof. Johanna Hertericha).

1905.

Pohađa slikarsku klasu prof. Huga Freiherra von Habermanna nakon što prof. Herterich iznenada umire. Habermannovu klasu polaze i J. Račić i V. Becić, a dvije godine kasnije i M. Kraljević.

1906.

S Poljakom Romanom Kramsztykom iznajmljuje atelje u Hiltenspergestrasse 10 u Münchenu, u koji su rado dolazili i u njemu slikali J. Račić i V. Becić.

1907.

Polazi slikarsku klasu prof. Karla Rauppa i prof. Petera Halma.

1908.

Prva samostalna izložba O. Hermana u dvorani Obrtne škole u Zagrebu. Dobiva stipendiju Društva umjetnosti i vraća se u München.

1910.

Diplomira na Akademiji likovnih umjetnosti u Münchenu.

1914.

Sudjeluje na prvoj izložbi Minhenske nove secesije. Vraća se u Zagreb gdje je mobiliziran kad je izbio Prvi svjetski rat. Boravi u zagrebačkoj vojarni do kraja rata.

1918.

Vraća se u München i iznajmljuje atelijer u Schellingstrasse 19, u kojem će raditi petnaest godina.

1919.

Godina afirmacije. Počinje redovito izlagati s Minhenskom novom secesijom. Samostalna izložba u poznatoj minhenskoj Modernoj galeriji Heinricha Thannhausera.

1920.

Na izložbi Minhenske nove secesije izlaže akvarele (koji se smatraju izgubljenima).

1921.

Priređuje samostalnu izložbu u prestižnoj Modernoj galeriji Thannhauser (u kojoj je izlagala i grupa "Blaue Reiter" na čelu s V. Kandinskim). Postaje član sindikalne udruge minhenskih likovnih umjetnika.

1933.

Herman napušta München kad na vlast dolazi Hitler.

1934.

Priređuje samostalnu izložbu u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, koja ostaje nezapažena.

1942.

Boravi u logoru na jugu Italije (Ferramonti-Tarsia u Kalabrij) do 1944.

1944.

Iz logora Ferramonti-Tarsia dolazi u Split te u sklopu Prosvjetnog odjela oblasnog NOO-a organizira izložbe umjetnika partizana.

1945.

Vraća se u Zagreb i dobiva stan atelijer u Martičevoj 14b, u kojem boravi sve do smrti. Primljen je na radno mjesto kustosa u Modernoj galeriji u Zagrebu gdje radi do umirovljenja 1949.

1947.

Ženi se Mirom Svježić.

1954.

Priređena mu je retrospektivna izložba u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu.

1971.

Priređena mu je velika retrospektiva u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu.

1974.

Umire od kapi u Vojnoj bolnici u Zagrebu.

1. Ženska glava
1906. – 1910.
crvena kreda, 34,7 x 40,2 cm
sign. d.d.: O.H.
inv. br.: G-ZC-7481
2. Skica ruke
1906. – 1910.
olovka, 13 x 10 cm
sign. d.g.: Milte 30/1
inv. br.: G-ZC-7500
3. Ženska figura (bez lica)
1911. – 1913.
krajon, 59 x 43 cm
sign. l.d.k.: Herman (inicijal ispred
prezimana nejasan)
inv. br.: G-ZC-7476
4. Studija muškog akta
1911.
crvena kreda, tinta, 28 x 18,5 cm
sign. l.d.k.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7504
5. Kompozicija sa psom
i mrtvom ženom
1911.
tuš, boja, 36 x 44 cm
sign. d.d.k.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7477
6. Motiv iz Biblije
1911.
crvena kreda, 30,3 x 29,2 cm
sign. d.d.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7483
7. Jahači
1910. – 1913.
olovka, 20,8 x 16,3 cm
sign.: nema
inv. br.: G-ZC-7501
8. Zagrljaj
1910. – 1913.
ugljen, 42 x 32,5 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7478
9. Žene pokraj rijeke
1914.
olovka, 15,3 x 12 cm
sign. d.d.k.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7499
10. Skupina ljudi
1912. – 1919.
olovka, 14 x 16 cm
sign. l.d.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7502
11. Stojeći ženski akt u prirodi
(ili: Hesperida)
1919./20.
akvarel, 60 x 31 cm
sign. l.d.k.: O.H.
inv. br.: G-ZC-7469
12. Sjedeći muški akt u pejsažu
1919./20.
akvarel, 40 x 32 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7471
13. Ribar
1919./20.
akvarel, 53 x 33 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7472
14. Kompozicija s magarcem
1919. – 1921.
tuš, kreda, 38 x 30 cm
sign.: l.d.k.: O.H
15. Žena u naslonjaču
1919./20.
tuš, tempera, 62 x 42,5 cm
sign. d.d.k.: Oskar Herman
inv. br.: G-ZC-7467
16. Ženska figura
oko 1920.
tinta, 29,5 x 23,2 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7494
17. Dva ženska akta u prirodi
oko 1920.
olovka, krajon, 25 x 19,5 cm
sign.: nema
inv. br.: G-ZC-7479
18. Vrtlarica
1920.
lavirani tuš, 24 x 16 cm
sign. l.d.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7487
19. Ležeći ženski akt (s voćem)
1920. – 1922.
ugljen, 47,5 x 49,5 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7468
20. Dva ženska akta u prirodi
oko 1922.
ugljen, 45 x 38,5 cm
sign. l.d.: Herman
inv. br.: G-ZC-7474
21. Stojeći ženski poluakt
1925. – 1928.
ugljen, 56 x 39 cm
sign. d.d.: O.H.
inv. br.: G-ZC-7470
22. Ljudi (s konjem) u šumi
(ili: Slutnja)
oko 1925.
akvarel, 55 x 47 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7473

23.U kavani
1929. – 1933.
olovka, 25 x 20 cm
sign. d. sred.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7482
24.Ženski akt
1930-ih
tuš, 30 x 20,8 cm
sign. l.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7503
25.Muški akt
u pokretu
1930-ih
tinta, 28 x 20 cm
sign. l.d.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7491
26.Mladić s ćupom
1938./39.
lavirani tuš, 28,5 x 20,7 cm
sign. d.d.k.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7495
27.Na klupi
1939/40.
olovka, 20 x 25 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
natpis
uz donji
rub olovkom:
sivoplavo,
tamnoplavo zeleno,
zeleno hladno
inv. br.: G-ZC-7484
28.Žena s metlom
1939/40.
tuš, 33,7 x 20,5 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7496
29.Zatvaranje bačve
1939/40.
tuš, 29 x 21 cm
sign. d.sred.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7490
30.Pod mostom
1939/40.
lavirani tuš, 32 x 22 cm
sign. l.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7493
31.Ženski lik u poluprofilu
1939/40.
ugljen, 30,2 x 20,3 cm
sign. l.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-2384
32.Ženska figura
s ispruženim rukama
1940-ih
lavirani tuš, 24 x 37 cm
sign. l.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-3404
33.Sjedeća ženska figura
1940-ih
tinta, 28 x 20 cm
sign. d.sred.: O. H.
inv. br.: G-ZC-7489
34.Kompozicija
1940-ih
lavirani tuš, 29 x 21 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7492
35.Pismo
1940.
tuš, 23 x 21 cm
sign. l.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7486
36.Žena koja piše
1940.
tinta, 29 x 21 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7488
37.Ženski portret
sa šeširom
1940.
olovka, 21 x 14,9 cm
sign.: nema
inv. br.: G-ZC-7497
38.Ženski portret
1940.
tinta, 29,5 x 28,5 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-3407
39.Ženska glava
1940.
olovka, 21 x 17 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-7485
40.Skica muške glave
1940.
olovka, 13 x 10 cm
sign.: nema
inv. br.: G-ZC-7498
41.Obitelj
1944.
lavirani tuš, 40 x 33 cm
sign. d.d.: O.H.
inv. br.: G-ZC-3406
42.U kuhinji
1944. – 1945.
tuš, 42 x 29,5 cm
sign. d.d.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-3405
43.Ženski lik duge kose
u cvjetnoj haljini
– skica
oko 1946.
tuš, 42 x 29,5 cm
sign. d.d.k.: O. H.
inv. br.: G-ZC-2385
44.Ženski lik
u zvonolikoj haljini
1946. – 1949.
lavirani tuš, 29,8 x 21 cm
sign. d.d.k.: O. Herman
inv. br.: G-ZC-2390

ŽENSKA GLAVA
1906. – 1910.
crvena kreda, 34,7 x 40,2 cm, kat. br. 1

SKICA RUKE
1906. –1910.
olovka, 13 x 10 cm, kat. br. 2

ŽENSKA FIGURA (BEZ LICA)

1911. – 1913.

krajon, 59 x 43 cm, kat. br. 3

STUDIJA MUŠKOG AKTA

1911.

crvena kreda, tinta, 28 x 18,5 cm, kat. br. 4

**KOMPOZICIJA SA
PSOM I MRTVOM
ŽENOM**
1911.
tuš, boja, 36 x 44 cm,
kat. br. 5

MOTIV IZ BIBLIJE
1911.
crvena kreda, 30,3
x 29,2 cm, kat. br. 6

JAHAČI

1912.

olovka, 20,8 x 16,3 cm, kat. br. 7

ŽENE POKRAJ RIJEKE

1914.

olovka, 15,3 x 12 cm, kat. br. 9

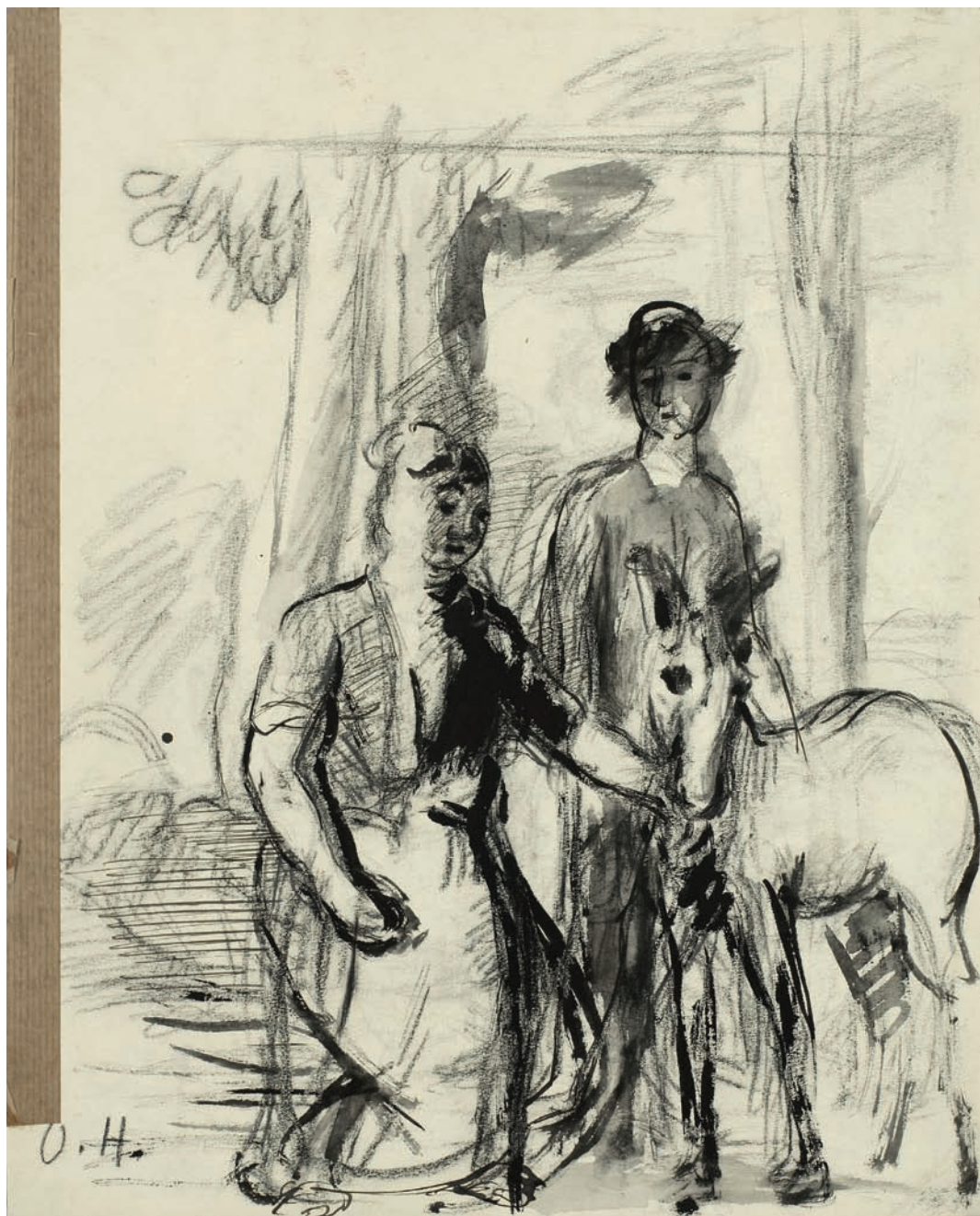
SKUPINA LJUDI
1912. – 1919.
olovka, 14 x 16 cm, kat. br. 10

ZAGRLJAJ
1910. –1913.
ugljen, 42 x 32,5 cm, kat. br. 8

VERSO: PAR
1910. – 1913.
crna kreda, 30 x 38 cm, kat. br. 14

KOMPOZICIJA S MAGARCEM

1919. – 1921.

tuš, kreda, 38 x 30 cm, kat. br. 14

ŽENA U NASLONJAČU

1919./20.

tuš, tempera, 62 x 42,5 cm, kat. br. 15

ŽENSKA FIGURA
oko 1920.
tinta, 29,5 x 23,2 cm, kat. br. 16

**STOJEĆI ŽENSKI AKT U
PRIRODI (IL: HESPERIDA)**
1919./20.
akvarel, 60 x 31 cm, kat. br. 11

SJEDEĆI MUŠKI AKT U PEJSAŽU

1919./20.

akvarel, 40 x 32 cm, kat. br. 12

RIBAR
1919./20.
akvarel, 53 x 33 cm, kat. br. 13

VRTLARICA

1920.

lavirani tuš, 24 x 16 cm, kat. br. 18

DVA ŽENSKA AKTA U PRIRODI
oko 1920.
olovka, krajon, 25 x 19,5 cm, kat. br. 17

DVA ŽENSKA AKTA U PRIRODI

oko 1922.

ugljen, 45 x 38,5 cm, kat. br. 20

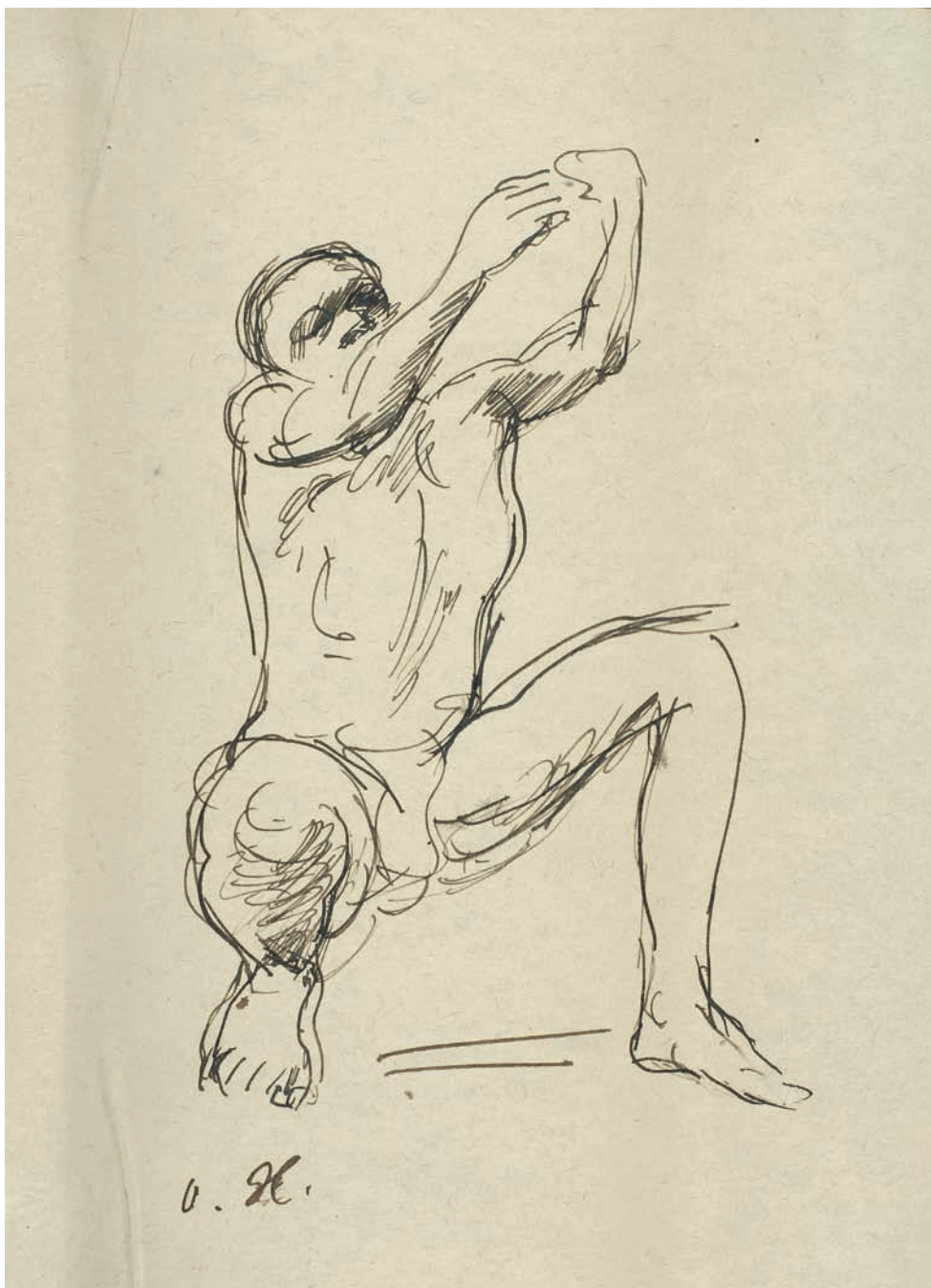
LEŽEĆI ŽENSKI AKT (S VOĆEM)

1920. – 1922.

ugljen, 47,5 x 49,5 cm, kat. br. 19

ŽENSKI AKT
1930-ih
tuš, 30 x 20,8 cm, kat. br. 24

MUŠKI AKT U POKRETU
1930-ih
tinta, 28 x 20 cm, kat. br. 25

STOJEĆI ŽENSKI POLUAKT

1925. – 1928.

ugljen, 56 x 39 cm, kat. br. 21

LJUDI (S KONJEM) U ŠUMI (ILI: SLUTNJA)

oko 1925.

akvrel, 55 x 47 cm, kat. br. 22

U KAVANI
1929 – 1933.
olovka, 25 x 20 cm, kat. br. 23

**ŽENSKA FIGURA
S ISPRUŽENIM RUKAMA**
1940-ih
lavirani tuš, 24 x 37 cm, kat. br. 32

VERSO: ŽENSKA FIGURA
lavirani tuš, 24 x 37 cm
kat. br. 32

MLADIČ S ČUPOM

1938./39.

lavirani tuš, 28,5 x 20,7 cm, kat. br. 26

ŽENSKI LIK U POLUPROFILU

1939./40.

ugljen, 30,2 x 20,3 cm, kat. br. 31

POD MOSTOM

1939./40.

lavirani tuš, 32 x 22 cm, kat. br. 30

SJEDEĆA ŽENSKA FIGURA

1940-ih

tinta, 28 x 20 cm, kat. br. 33

ZATVARANJE BAČVE
1939./40.
tuš, 29 x 21 cm, kat. br. 29

ŽENA S METLOM

1939./40.

tuš, 33,7 x 20,5 cm, kat. br. 28

NA KLUPI

1939./40.

olovka, 20 x 25 cm, kat. br. 27

KOMPOZICIJA

1940-ih

lavirani tuš, 29 x 21 cm, kat. br. 34

ŽENA KOJA PIŠE
1940.
tinta, 29 x 21 cm, kat. br. 36

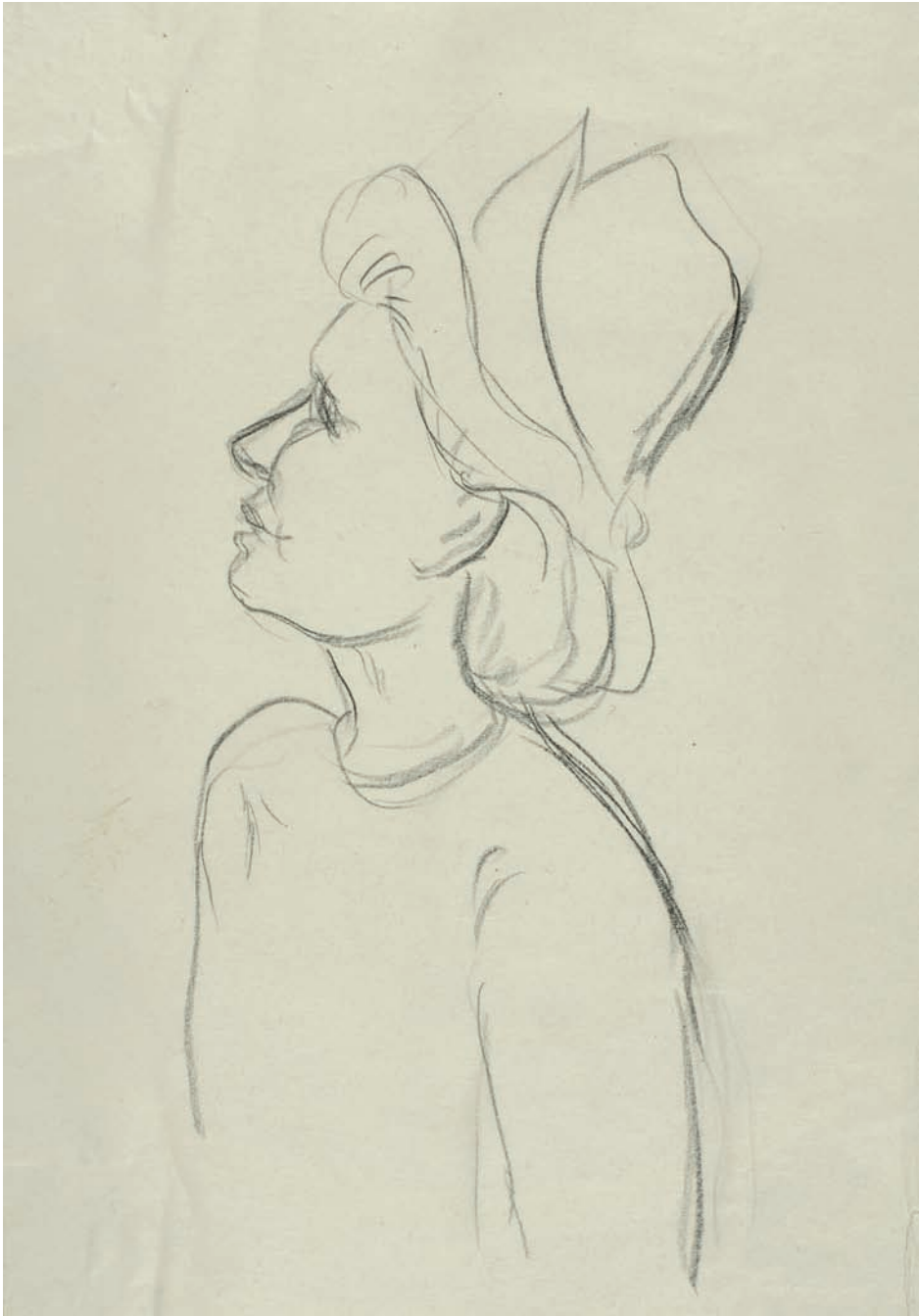
PISMO
1940.
tuš, 23 x 21 cm, kat. br. 35

ŽENSKI PORTRET

1940.

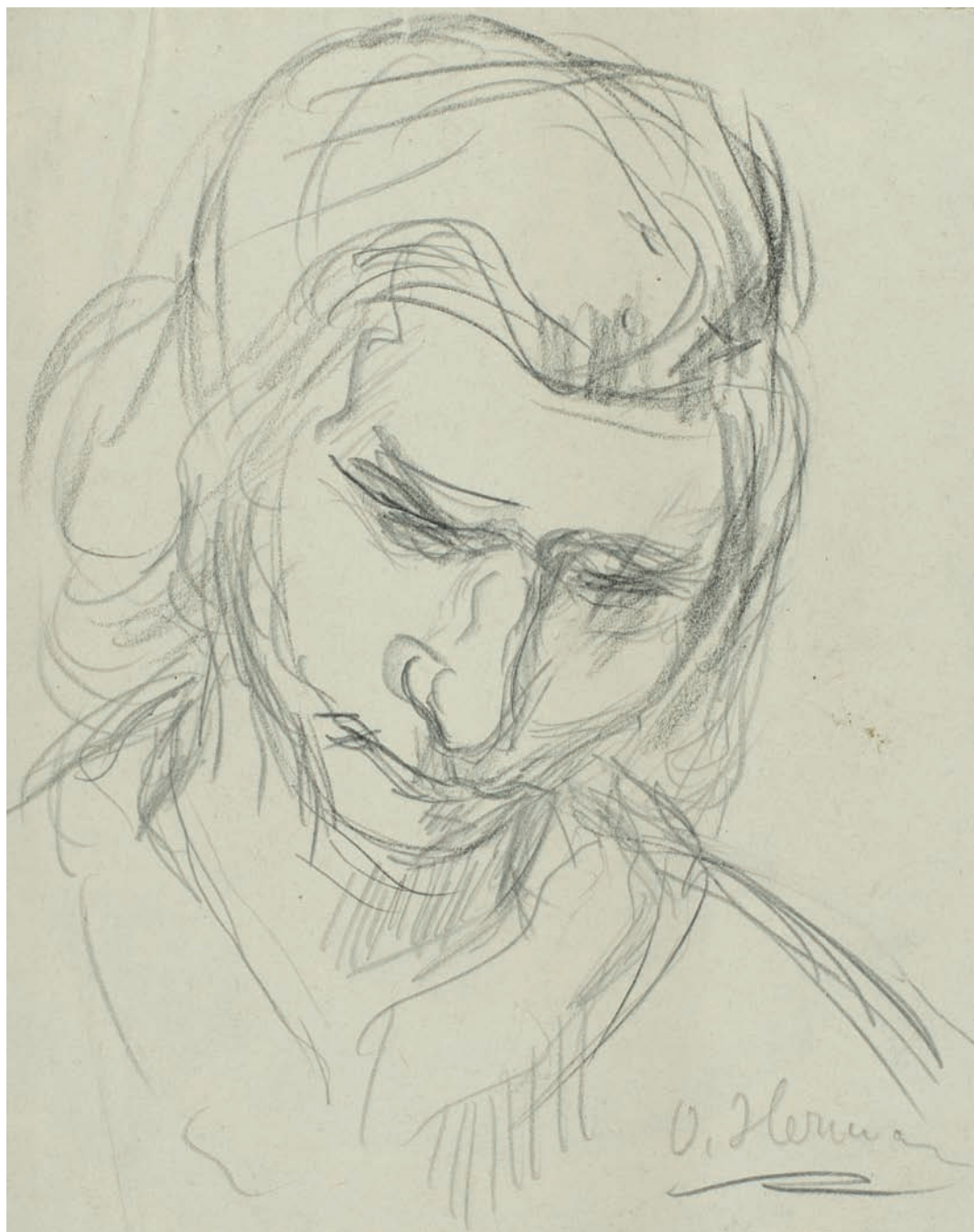
tinta, 29,5 x 28,5 cm, kat. br. 38

ŽENSKI PORTRET SA ŠEŠIROM

1940.

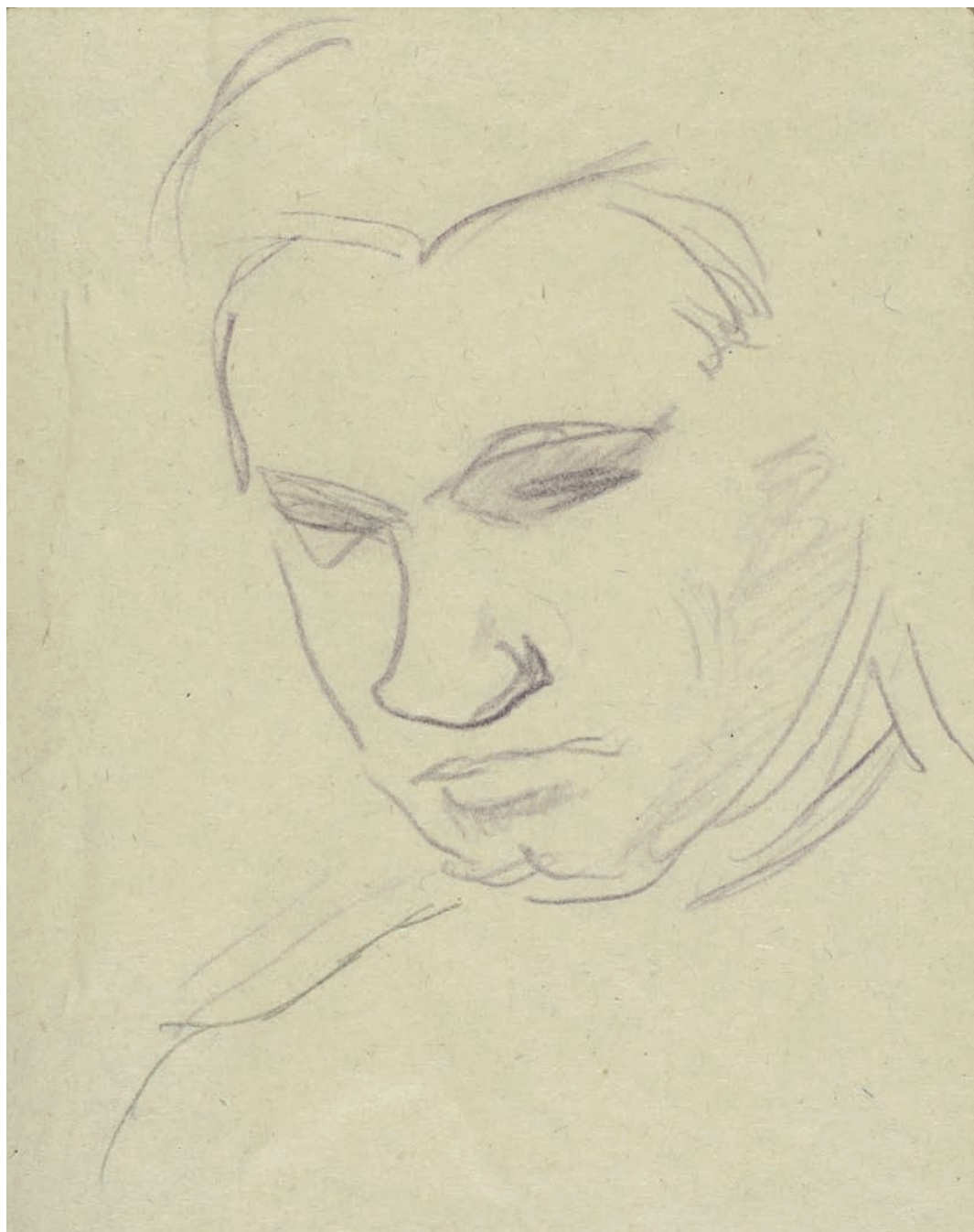
olovka, 21 x 14,9 cm, kat. br. 37

ŽENSKA GLAVA

1940.

olovka, 21 x 17 cm, kat. br. 39

SKICA MUŠKE GLAVE

1940.

olovka, 13 x 10 cm, kat. br. 40

U KUHINJI
1944. – 1945.
tuš, 42 x 29,5 cm, kat. br. 42

OBITELJ

1944.

lavirani tuš, 40 x 33 cm, kat. br. 41

ŽENSKI LIK DUGE KOSE U CVJETNOJ HALJINI – SKICA

oko 1946.

tuš, 42 x 29,5 cm, kat. br. 43

ŽENSKI LIK U ZVONOLIKOJ HALJINI

1946. – 1949.

lavirani tuš, 29,8 x 21 cm, kat. br. 44

IMPRESUM

nakladnik

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Gliptoteka

za nakladnika

akademik Slavko Cvetnić

glavni i odgovorni urednik

akademik Ivan Kožarić

urednica

Ariana Kralj, upraviteljica

kustosica izložbe, predgovor

Lida Roje Depolo, voditeljica Zbirke

fotografije

Boris Cvjetanović

likovni postav – prostorna koncepcija

Mario Beusan

lektorica

Marija Grigić

grafičko oblikovanje kataloga, pozivnice, plakata

Lokas Dizajn

administracija izložbe

Milena Rumiha Kanižaj

tehnička realizacija izložbe

Tehnička služba Gliptoteke

tisak

Intergrafika, Zagreb

naklada

400

ISBN 978-953-154-785-7

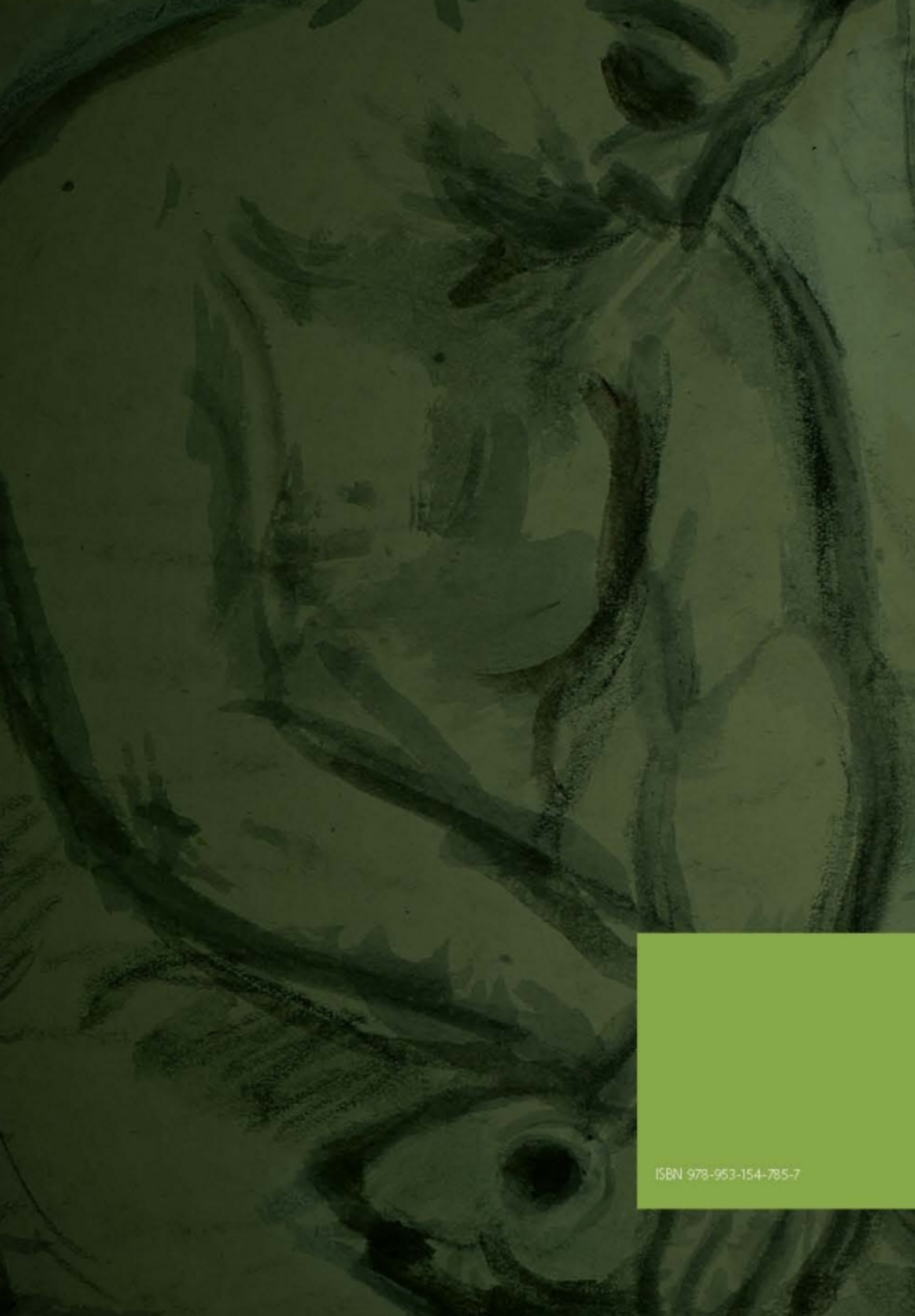
termin

listopad 2007. Galerija II. - Gliptoteka HAZU

Financijska potpora izložbe:

Ministarstvo kulture RH

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport grada Zagreba

ISBN 978-953-154-785-7